

LBRIS

We know
books

Coperta de I. OPRIȘAN

Coperta I: Țarul Nicolae al II-lea și Țarina într-o fotografie reprezentativă.

Clapa I: Rasputin, între mai multe femei nobile din entourageul Țarului și al Țarinei.

Coperta IV: Familia imperială cu toți cei cinci copii – patru fete și prințul moștenitor.

Clapa IV: Rasputin – portret din epoca cooptării sale ca vindecător al prințului moștenitor, când practic dicta, împreună cu Țarina, politica Rusiei și atitudinea Țarului față de supușii săi.

ISBN 978-973-642-489-2

© Toate drepturile sunt rezervate Editurii Saeculum I.O.

SIR JOHN RETCLIFFE JUN.

DEZASTRUL RUSIEI ȚARISTE

Traducere de
Paul R. Adamiu

Editura SAECULUM I.O.
București – 2022

Cuprins

<i>O carte care merită să fie citită (I. Oprișan)</i>	5
<i>Notă asupra ediției (I. Oprișan)</i>	15
Capitolul 1	17
Capitolul 2	31
Capitolul 3	47
Capitolul 4	67
Capitolul 5	87
Capitolul 6	95
Capitolul 7	109
Capitolul 8	125
Capitolul 9	133
Capitolul 10	151
Capitolul 11.	161
Capitolul 12	175
Capitolul 13.	193
Capitolul 14	201
Capitolul 15.	233

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Retcliffe, John
Dezastrul Rusiei Țariste / Sir John Retcliffe Jun. ;
trad. de Paul R. Adarniu. - București : Saeculum I.O., 2022

ISBN 978-973-642-489-2

94

O carte care merită să fie citită

Dintre cărțile citite demult, a ieșit la iveală una mai ruptă decât toate, pe care am răsfoit-o întâi din curiozitate și pe urmă am recitit-o, înțelegând-o astăzi cu totul altfel decât în urmă cu nu știu câți ani, când am pus-o atât de bine, încât nu a mai văzut multă, chiar foarte multă vreme lumina zilei.

Nu mică mi-a fost bucuria să constat că – dincolo de aparențe și de titlul colecției în care a apărut –, lucrarea merită să revadă lumina tiparului după aproape o sută de ani de la elaborarea ei de către Sir John Retcliffe Jun.

Cu atât mai mult, cu cât Rusia, evocată ca loc principal de desfășurare a acțiunii, revine în prim planul atenției generale prin războiul declanșat împotriva Ucrainei.

Ne-a mirat foarte mult titlul „romanului“, care pare să fi fost adăugat în mod special de traducător spre a face cartea atractivă; titlu care nu corespunde în nici un fel conținutului cărții – pentru că „femei“ nu avem decât două personaje principale: dansatoarea Lu de Lys, întrupare complexă a diafanității și diabolicului, cu multiple roluri, în genere negative – corozive a personajelor masculine – și antipodul ei, Xenia Petrovna, care nu vrea să cunoască

pe nimeni altcineva, decât pe prințul Vladimir Batiușin, eroul principal al cărții, cu care se și căsătorește.

Regi, de asemenea, nu avem în roman, decât un bandit ca supranume și fiul crăiesc al Împăratului Austriei, asasinat la Sarajevo, în 1914. Important în roman e doar Împăratul Nicolae al II-lea, țarul Rusiei, înlăturat de la domnie de revoluția albă, în 1917.

Călăi, da, există cu duiumul, atât la Petersburg, unde se desfășoară în principal acțiunea, și oriunde e purtat Prințul Batiușin, după imaginația autorului. Dar toți – cu o singură excepție, aceea a lui Rasputin, personificarea răului în toată complexitatea lui, – sunt personaje neînsemnate în economia romanului, imagini fugitive.

Date fiind cele de mai sus, am preluat ca titlu al cărții, subtitlul ei, caracterizat oarecum și grafic ca neesențial: *Dezastrul Rusiei țariste*, care sugerează însă cel mai bine conținutul „romanului istoric“.

Căci toate incursiunile narrative ale autorului nu au altă țință decât sublinierea complexă a nenorocirilor multiple care se abat asupra Rusiei, încheiate cu catastrofa răsculării tuturor împotriva tuturor, împinsă până la detronarea țarului și a țareviciului, dar deschizând porțile asupra nenorocirii și mai mari, ce avea să fie marcată prin înlăturarea guvernului alb-gardis, cu regimul comunist, impus prin autoritatea lui Lenin (propovăduită de dansatoarea spioană Lu de Lys, chiar personajului principal, în finalul cărții).

Faptele relevate în legătură cu titlul cărții, își află exemplificarea în însuși conținutul ei.

Căci cititorul familiarizat cu tehnicile scrisului în genere și mai ales atent la conținutul cărții, deduce ușor de ce a fost nevoie de trei personaje masculine principale – rusul Vladimir Batiușin, prinț imperial, suedezul Olaf Oxenstierna și baronul austriac Axel von Kanders –, care s-o iubească fiecare, în parte, concomitent, pe Lu de Lys, și să-i stea în apropiere, separat, ca iubit, pe parcursul multor pagini, deși toți o considerau, cum și era oficial, logodnica lui Batiușin.

De fapt, romanul are trei personaje esențiale: pe Lu de Lys, pe Rasputin și Rusia în totalitatea ei, sugerată ca întruchipare a locurilor și oamenilor ei, prin călătoriile impuse personajului masculin principal Vladimir Batiușin în toate straturile și așa-zisele substraturi umane, de la Petersburg până în Siberia, înaintea primului război mondial, în timpul războiului – până la „dărâmarea“ vechii țări.

De altfel, descoperirea acestui al treilea „personaj“, necunoscut de cei mari ai vieții și evidențierea lui reprezintă cea mai importantă calitate a cărții, care trece astfel hotarul superfluului, spre adevărurile esențiale.

Un lung citat desprins din carte ni se pare revelatoriu pentru adâncimile surprinse de autor, acolo unde zeci, sute și poate mii de cititori nu au relevat decât pojghița superficială (neesențială) a vieții rusești: „Înfiorătoare sunt aventurile prin care a trecut omul care fusese aruncat fără de veste de o intrigă în fundul «nicevo»-ului.

Pribegise și pribegise, luni, ani. Câștigase, ca muncitor agricol, câteva ruble și le dăduse căii ferate. Fusese în mine, ajunsese, în cele din urmă, să cerșească și când se

văzuse, în sfârșit, flămând, înghețat, dar la St. Petersburg, un singur gând îl mâna: Să afle adevărul și să se răzbune pe demonul acesta a cărui purtare îl umpluse de scârbă încă înainte de plecarea lui la Berlin.

Noua lui viață îl ținuse neîntrerupt pe acel tărâm necunoscut, situat sub tronul țarului, oarecum subpământean și locuit de milioane de oameni plini de ură, de sete de răzbunare, de dor. Cei mai săraci dintre săraci îi fuseseră lui Vladimir tovarăși de drum. Cei ce gustaseră din minele siberiene, cei ce lănceziseră luni și ani în celulele Schlus-seburgului. Vladimir aruncase o privire lungă, lungă, în imperiul subteran al Rusiei, înțelesese, și acum îl simțea ridicându-se încet, imperceptibil pentru ochii celor care nu știau și nu bănuiau nimic, dar din ce în ce mai sus și mai sus; pricepuse că frământările care pricinuiau această mișcare, erau o nimica, în fața irezistibilei ridicări a acestei puteri cenușii care, în curând, avea să distrugă tronuri și palate, ministere și cazărmi. Vladimir văzuse multe orașe și sate. La început, grija de a nu fi arestat în orașe, îl făcuse să umble în rătăcirile lui numai pe la țară. Apoi găsisese o oarecare atracție în viața aceasta de neîncetată variație și de impresii mereu noi. Își dădu seama că pân-atunci nu cunoscuse Rusia. Că nu știuse nimic despre imensa sumă de suferință, nedreptate și teroare care domnea în această țară nefericită. Și odată cuprins de dorința de a afla tot ce avea vreo legătură cu haosul interior al țării, ca să sară în ajutor oriunde era nevoie, pribegise mai departe pe șoselele care-l duceau spre Petersburg. Iată-l din nou într-un oraș, un oraș cu cupole atrăgătoare și biserici

bogate. Într-un loc mai bun nu se încumeta să intre, de aceea se duse la un birt muncitoresc, unde comandă aceeași mâncare modestă ca toată lumea.

Era unul din birturile acelor nenorociți fără de număr, care populau ca și el orașele, fără patrie, fără lumină, fără nădejde, hărțuiți de autorități, – armata sărăciei și mizeriei.

Un despot cunoscuse deja Vladimir: «teroarea», stăpânul atotputernic al Rusiei. Acum făcu cunoștință și cu altul: Marele Vornic al domniei jafului, rușinii și sângelui – «foamea»...

Vladimir își sprijini capul în mână și cugetă la tabloul mohorât de rușine și de decădere pe care îl înfățișa această Rusie. În orașe, samavolnicie după samavolnicie. La țară, foamete și mizerie! În provincie, jaf și mituiri! Cum aveau să se sfârșească toate acestea?“

Pe această Rusie a subsolurilor, a lumii nevăzute și împilate, despre care nu numai străinătatea dar nici cei suspuși din țară și chiar târgoveții nu o știau, încearcă s-o sugereze autorul, fabulând călătoriile de cunoaștere ale eroului principal.

Al doilea personaj ca importanță în economia cărții îl reprezintă Rasputin, care, cred că n-a mai fost nicăieri înfățișat sub aspectul monstruoșității sale cu alură fantastică, ce stăpâna de fapt, din umbră, Rusia dinaintea primului război mondial.

Și încercarea lui Rasputin de a o silui pe Xenia Petrovna, ființă angelică – probabil cea mai pură întruchipare feminină dintr-o întregă sferă a literaturii, ce aduce în prim plan asemenea ființe la hotarul copilăriei cu feminitatea

înfloritoare – relevă, în toată plenitudinea ei, grozăviile diabolice ale celui care stăpânea, din umbra țarului și mai ales a țarinei, Rusia mare: „Xenia Petrovna fusese uitată de toți.

Tânăra fată zăcea sus, în odăița în care se găsea dăruită de Împărăteasă lui Rasputin.[...] Cu un țipăt înfricoșător recunosc pe Rasputin. Intrase prin perete, prin vreo ușă secretă. Stătea cu brațele încrucișate în bătaia luminii și o contempla. Privirea lui aluneca asupra ei ca o reptilă veninoasă. Copila voi să se dea îndărăt, dar se izbi de ușă. În groaza ei își sfâșie singură rochia. Simțea grozavii ochi pe gâtul ei, pe umerii ei goi. Încercă să-și acopere goli-ciunea cu mâinile, dar mâinile alunecau, brațele îi cădeau moi de-a lungul corpului. O vrajă inexplicabilă o paraliza. Trebuia să privească în ochii aceștia siniștri, în această oglindă a rușinii, a voluptății și a unei voințe gigantice – trebuia. Căzu în genunchi și zvârli capul pe spate. Ochii ei erau întunecați de durere și de groază, buzele îi erau rănite, răsuflarea întretăiată.[...] El se apropie de ea.

— Satano! Necuratule! strigă Xenia și singură nu mai știa ce spune. Strigă cu tot focul inimii:

— Diavole! Și în restriștea ei, în deznădăjduita ei nepu-
tință, în timp ce el întindea spre ea mâinile:

— Mamă! Mamă! Ajutor!

Atunci – cu o smucitură grosolană – el o ridică în aer. Rasputin e puternic ca un taur. O strânse la piept. Îi înăbușă strigătul. Îi apasă capul îndărăt, așa încât gurița ei mică și roșie înflorește și zvâcnește sub dinții lui dezgoliți.

— Porumbița mea! Frumoasă ești, – și tânără! Hai!

O ridică pe brațe – ei i se pare că zboară prin aer – că se prăbușește într-un adânc fără fund. Toate poveștile cu vrăjitori și basmele cu zmei pe care le-a auzit în copilărie, îi revin acuma în minte. Trupul ei se scufundă în perne și deasupra-i acest țăran siberian, acest pângăritor de femei crește, se preface într-o fiară sălbatică, într-un balaur din ghearele căruia nu există scăpare.“

Față de acea întruchipare a Răului care se ridică din întinderile Rusiei și de figura monstruoasă a lui Rasputin – ambele creionate în negru –, aspectul dansatoarei Lu de Lys, zâmbitoare, cu privirea dulce și glasul catifelat, precum și cu acel miros încântător prin care îi cucerește pe toți bărbații, deși ea nu poate suferi partea masculină¹, și înfăptuiește în taină fapte cu totul reprobabile, la antipozii aspectului gingaș, plăcut, ea e creionată în ansamblu și în amănunte – ca ceva angelic.²

1. Dăm în acest sens un citat absolut revelatoriu pentru atitudinea ei față de sexul opus: „Un singur lucru era limpede pentru ea ca ziua: Ura! Instinctul distrugerii. Împotriva fiarei bărbat. Fiara bărbat – o vedea aieva, cu nările fremătânde, poftitor, corcitură cu trup de jaguar și cu capul de cocoș, călcând în picioare viața și visurile unei femei: împrăștiind în juru-i violență și brutalitate, lăsând în urmă-i pângărire, ticăloșie, căutând numai folosul propriu, strivind sub călcâie flori, boboci, totul, arzând atmosfera cu răsuflarea-i de foc, scuipând pe toate instinctele nobile: așa vedea Lu de Lys fiara bărbat.

Și de când o vede așa, răsuna în ea neconținut strigătul de întărătare: «Lovește în fiară. Nimicește-o! Chinuiește-o! Fă-o să tremure, să bată din picior, să se zbată sub puterea ta de femeie!»“

2. Mărturia lui Vladimir Batiușin e revelatoare în acest sens

Deși dansatoarea le lasă tuturor – cel puțin celor trei personaje bărbătești, care îi stau în preajmă – o impresie plăcută și fiecare o iubește în felul lui, ea face parte, totuși, din lumea întruchipărilor demonice, fiind o altă față a răului deghizat.

Încât acel care a iubit-o poate mai mult decât toți, avea dreptate să afirme, la un moment dat: „Aici, în această femeie, e ascuns misterul tuturor întâmplărilor care mi-au înghițit un prieten, iar pe mine m-au degradat și mi-au răpit numele, reputația și onoarea.“

De aceea, tuturor figurilor și aspectelor negative, autorul nu le poate opune decât perechea Vladimir Batiușin – Xenia Petrovna, iar Vladimir, după „nunta făcută în tăcere“, află în Xenia „femeia iubită, care-i ocrotea acum sufletul de umbrele trecutului. Imaginea ei făcea să pălească deplin fantoma lui Lu“.

pentru felul cum le apărea Lu de Lys și celorlalți doi prieteni care se îndrăgostiseră și ei de prima dată de ea: „Știți bine cât o iubesc pe Lu. Cuvântul acesta – iubire – de atâtea ori călcat în picioare și pângărit, nu spune nimic. Lu e lumina mea, sufletul meu. Lu e un cristalin fermecat prin care văd lumea în toate culorile și splendorile ce se pot închipui. Fiecare ceas petrecut cu Lu a fost pentru mine o corabie plutitoare pe fluviul vieții, a cărei nemărginit de bogată încărcătură era viitorul.“

Acel rău de care vorbeam îl fac pe unul din prietenii lui Vladimir să rostească, la finalul scurtei conviețuiri alături de ea: „Ce demon! gândește Olaf. Femeie să fie asta? Diavol? O, Lu! Eu te-am iubit, trei bărbați vrednici de stimă te-au iubit – doi, pe Dumnezeu meu, te-or mai fi iubind încă cu zvăpăiere și chin, dar cel de-al treilea va ști să-și răzbune prietenii – o jur!“

Și cu ea, eroul acestei cărți pleacă, la început, într-un concediu de trei luni în Elveția, iar după începutul revoluției roșii, rămaseră definitiv departe de țara atât de iubită, în care flăcările revoltelor o cuprindeau tot mai mult.

Restul lumii din subterane, a celor foarte mulți, care populau Rusia, e doar vag, simbolic, sugerată, chiar dacă prietenii de dincolo de așa-zisa lume bună, printre care călătorise eroul principal, luminează o clipă paginile cărții.

Fie și numai din ceea ce am relevat, se poate conchide că romanul, pe care îl republicăm acum, a surprins în profunzime măcar câteva aspecte esențiale ale Rusiei, aflată între anii 1900-1917 la o răscruce istorică a ei.

Desigur, pe undeva – în țară și în afara ei – înmuguresc și alte cărți despre prezentul și trecutul umanității, pe care cititorii de mâine le vor putea parcurge.

Deocamdată, nu lăsați din mână volumul de față, care, sigur, vă va încânta.

I.Oprișan

